

Στηρίγματα ιδεολογικῆς στάσεως

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΥΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΖΗΛΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙ-
ΝΗΝ ΣΥΖΗΤΗΣΙΝ. "Όσον μικροτέραν έμπειρίαν τών πραγμάτων έχει
ὁ άνθρωπος, τόσον περισσότερο διαισθάνεται, ὅτι δέν τοῦ εἶναι δυ-
νατόν νά ἐγγυηθῆ διὰ τήν ἄποψίν του μέ τήν προσωπικήν του ζωήν
καί διὰ τοῦτο, ὅταν ὁμιλῆ, ἐξάπτεται καί δίδει εἰς τόν λόγον του ἀπο-
λυταρχικόν χαρακτήρα. Ἐκφέρει γνώμην περί πραγμάτων, τὰ ὅποια
οὐδέποτε παρετήρησε, εἴτε διότι δέν ἀρκεῖ ἡ γνώσις του εἴτε διότι
δέν ὑπάρχουν, ἐπειδή ὅμως ἡ γνώμη αὐτή δέν έχει ἀντιστάθμισμα εἰς
τήν πείραν του καί διὰ τοῦτο δέν ἤμπορεῖ νά τήν ὑποστηρίξη, νά
φωτίση τὰ σκοτεινά της σημεία, νά συμπληρώσῃ, νά ἐξηγήσῃ ἢ νά
ἐλέγξῃ μίαν ἄλλην πείραν, δέν ἀνέχεται παρατηρήσεις. "Όσοι τολ-
μοῦν νά τόν κρίνουν, τόν φέρουν ἐπομένως εἰς δύσκολον θέσιν καί
φαίνονται, ὅτι καταφέρονται ἐναντίον του, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος δέν έχει
τήν δύναμιν νά τοῦς ἀποτρέψῃ καί συγχρόνως ὑπάρχει κίνδυνος νά
χάσῃ τόν εἰρμόν τοῦ κόσμου. Ἡ παρατήρησις ἐμφανίζεται κατ' αὐ-
τόν τόν τρόπον ὡς πρόφασις μιᾶς ἐχθρικής πράξεως, πράγμα τὸ ὁ-
ποῖον σημαίνει, ὅτι αὐτός, ὁ ὁποῖος τήν διατυπώνει, δέν ἐνδιαφέρει-

ται κατὰ βάθος διὰ τὴν γνώμην του καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ διὰ νὰ πλήξη τὸν ἀντίπαλόν του. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος «παίρνει τὰ ζητήματα προσωπικῶς», βλέπει δηλαδὴ εἰς τὸν συνομιλητὴν του ἢ ἕνα φίλον ἢ ἕνα ἐχθρὸν καὶ ὄχι τὸν οὐδέτερον ζητητὴν τῆς ἀληθείας. Ἄν λοιπὸν σκεφθῆ κανεὶς, ὅτι ὁ τύπος, ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, δὲν παρουσιάζει τὰ γεγονότα, «ὅπως ἔχουν», ἀλλ' εἴτε ὅπως τὰ ἐπληροφορήθη καὶ τὰ ἔκρινεν ὁ ἀνταποκριτὴς εἴτε ὅπως τὰ μετέδωσε τὸ συνεργαζόμενον πρακτορεῖον - ἴδρυμα ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν κυβερνήσεων, εἴτε ὅπως τὰ θέλουν ὀρισμένα ἀφανῆ συμφέροντα, ὅπως ἀπαιτοῦν τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων τὰ τεχνικὰ πράγματα, θὰ φανῆ ὁ βαθμὸς τῆς πνευματικῆς ταλαιπωρίας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ἡ ταλαιπωρία αὕτη εἶναι ἔκφρασις καὶ ἀποτέλεσμα τῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πείραν τῶν ἄλλων καλύπτει τὸ ἰδικόν του κενόν, ν' ἀπολογηθῆ διὰ τὴν στάσιν του μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ἐκ μέρους τῶν ἄλλων τῆς ὀρθότητος τῶν ὅσα ἰσχυρίζεται θὰ ἐλαττώσῃ τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν θεμελιώνει ἐκεῖνος τὴν γνώμην του καὶ τοῦλάχιστον θὰ τοῦ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι ἐσφαλμένη. Νὰ λοιπὸν πῶς συμβαίνει νὰ τὸν κυριεύῃ, ὅταν συνομιλῆ, μία διάθεσις ἀπολογίας, νὰ μὴ ζητῆ τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ ἐκ τῶν προτέρων τὴν κατέχει, ἀλλὰ νὰ ταυτίξῃ τὴν μοῖραν του μὲ τὴν ἄποψίν του, ὥστε νὰ τίθεται, ὡσάκις ἐκφράζεται, ζήτημα πίστεως εἰς αὐτά, τὰ ὁποῖα δικαιολογοῦν τὴν ὑπαρξίν του, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐφημεριδογραφικῆς προελεύσεως.

Ὅταν λοιπὸν εἰς τὴν συζήτησίν των συμφωνοῦν, προσπαθοῦν σήμερον οἱ ἄνθρωποι νὰ στηρίξουν οἱ μὲν τοὺς δέ, νὰ συνασπισθοῦν ἐναντίον ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ ὅταν οἱ ἐχθροὶ αὐτοὶ ἀπουσιάζουν, νὰ δείξουν μεταξύ των τὸν βαθμὸν τῆς ἀφοσιώσεως, τὴν βεβαιότητα, ἢ ὁποῖα τοὺς δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀνήκουν εἰς τὸν ἴδιον ὄμιλον. Ὅταν δὲν ἐπιδίδονται εἰς ἀνομολόγητον ἐσωτερικὸν ἀνταγωνισμόν, μεταβάλλουν τότε τὴν συζήτησιν εἰς μίαν ἐπανάληψιν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὅλοι γνωρίζουν, ὥστε οἱ λόγοι ν' ἀρχίζουν καὶ νὰ καταλήγουν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι μὲ τὸν ζῆλον τῆς ἀπολογητικῆς ἐπαιναλήψεως οἱ συνομιληταὶ ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν ἀντοπεποίησιν.

ΗΡΩΙΚΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΤΕΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ. Ὅταν εἰς τὴν συζήτησιν παρουσιασθῆ ἀφηνιδίως ἡ ἔνστασις, οἱ συνομιληταὶ τῆς μεσιτευσμένης πείρας ὑποπτεύουν παραχρήμα, ὅτι εἶναι ἀντίπαλοι καὶ τότε, ἀντὶ νὰ συγκρίνουν τοὺς ἰσχυρισμούς των, ἐνδιαφέρονται πρὸ πάντων διὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ ἐχθρικοῦ σχεδίου. Εἰς τὴν καλυτέραν περίπτωσιν ὁ ἄνθρωπος τῆς κριτικῆς στάσεως θεωρεῖται ὡς θῦμα τῆς πηγῆς, ἢ ὁποῖα τὸν ἐπληροφόρησεν, ὅταν ὁμῶς

δὲν θέλη νὰ παραδεχθῆ τὴν αὐταπάτην καὶ μάλιστα ἀντιστρέφη τὸ ἐπιχείρημα, γίνεται ἀμοιβαίως ἡ στροφή ἐκ τῆς γνώμης ἐναντίον τοῦ ἔχοντος τὴν γνώμην. Δὲν ἐξετάζεται τότε ἡ οὐσία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κρίνεται ἡ ἰκανότης τῶν ἀντιπάλων νὰ γνωρίσουν τὸ πρᾶγμα, δηλαδή οἱ διαπληκτιζόμενοι προσπαθοῦν νὰ κτυπήσουν οἱ μὲν τοὺς δὲ εἰς τὸ εὐπαθέστερόν των σημείον. Εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτὴν διακρίνουν τότε μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν, ὅτι ὁ ὑποστηρικτῆς τῆς ἀντιθέτου ὑποθέσεως δὲν ἐνδιαφέρεται οὐσιαστικῶς διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν συντριβὴν των, ὅτι δὲν εἶναι ἀνιδιοτελής εἰς ὅ,τι ὑποστηρίζει, ἀλλ' ὅτι ἔχει διὰ τὴν ἐπίθεσίν του προσωπικὰ ἐλατήρια.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἄλλου ὡς ἰδιοτελοῦς ἀπαλλάσσει ἀμέσως ἐκ τοῦ κόπου νὰ ἐλεγχθῆ ἡ προσωπικὴ ἄποψις καὶ συγχρόνως παρουσιάζει τὴν ἄποψιν αὐτὴν ὡς κάτι τὸ πολύτιμον, τὸ ὁποῖον ὁ ἄλλος δὲν ἀνέχεται, διότι δὲν τὸν συμφέρει. Αυτόματως λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του ὡς ὑπερασπιστῆς κινδυνευόντων ἀγαθῶν, ἐκ τῆς ἐγρηγόρσεως καὶ τῆς πίστεως τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ διατήρησις των. Ὅσον μηδαιμινώτερον αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, τόσο αὐξάνει τὴν σημασίαν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνισχύουν, ὥστε νὰ κρατηθῆ μὲ τὴν ὑπεραναπλήρωσιν αὐτὴν εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐλπίδων του. Διὰ τοῦτο ἡ ὑπεράσπισις τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πιστεύει, δὲν ἔχει τόσον σημασίαν δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὰ πληροφορεῖται, ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος ἔτσι συμμετέχει εἰς τὴν μεγάλην προσπάθειαν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ὀρθῶν καὶ τῶν δικαίων.

Ἡ ἥρωικὴ αὐτὴ ἀντίληψις, παρὰ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποῖους συνεπάγεται, προσφέρει εἰς τὴν ζωὴν μίαν ἐσωτερικὴν δικαιολογίαν, ἐνθουσιάζει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κάνει νὰ φανῆ ἐπιεικῆς ἀπέναντι τῆς πηγῆς τῶν πληροφοριῶν του, νὰ ἐπικροτῆ ἀμέσως τὴν μεταδιδόμενην ἄποψιν καὶ μάλιστα νὰ αἰσθάνεται διὰ τὴν μετάδοσιν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην καὶ νὰ θέλη νὰ τὴν ἀποδείξῃ, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀρμονίαν τῆς οἰκογενείας του ἢ νὰ χάσῃ τοὺς καλυτέρους του φίλους. Ἡ ἥρωικὴ διάθεσις ταυτίζει κάποτε τὸν ἄνθρωπον μὲ τόσην δύναμιν πρὸς ὅ,τι ἀντιπροσωπεύει, ὥστε νὰ τὸν πείθῃ, ὅτι τὰ λόγια εἶναι τελικῶς περιττὰ καὶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ εὔρη ἄλλους τρόπους, διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πίστιν του, νὰ τὴν συμβολίσῃ εἰ δυνατόν εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου ἢ τὴν στάσιν του, ἔὰν εἶναι δύσκολον νὰ φορέσῃ εἰδικὴν στολὴν ἢ νὰ γράψῃ τὸ πιστεύω του εἰς τὸ μέτωπόν του, διὰ νὰ μὴ χρειάζεται κάθε φοράν νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, τί ἀκριβῶς ὑποστηρίζει. Ἔτσι δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ αἰσθάνεται κάθε τόσο ἀδέβαιος, νὰ πρέπει ν' ἀντικρούσῃ τοὺς ἄλλους καὶ ἴσως μάλιστα νὰ χάσῃ, ὅ,τι τοῦ ἐπεξηγεῖ τὸν κόσμον.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΟΥΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑΝ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΝ. Πληθύνονται σήμερον ὅσοι ὑπεραμύνονται πραγμάτων, τὰ ὅποια τοὺς κάνουν μισαλλοδόξους, οἱ στρατευμένοι τῶν διαφημίσεων. Οὐσιαστικῶς εἰς τὸν κόσμον συγκρούονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν αἱ διαφημίσεις. "Ὅ,τι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ, ὅπως θέλει νὰ πιστεῦῃ τὸν ἑαυτὸν του, καταβάλλει προσπάθειαν νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους, πῶς πρέπει νὰ τὸ θεωροῦν, κατὰ βάθος ὅμως ἀνταγωνίζεται, ὅ,τι εἶναι παρεμφερές, διὰ νὰ μὴ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς ὁμοιότητος σύγχυσις καὶ εἰς τὸ τέλος δὲν γνωρίζῃ κανεὶς, ποῦ ἔγκειται ἡ διαφορὰ. Ἡ ἀντιδικία αὐτὴ συντελεῖται σήμερον ταυτοχρόνως ἐπὶ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου ἐπιπέδου.

"Ὅσον οἱ ἄνθρωποι ἐκτεχνικεύονται, τόσον χάνουν τὴν προσωπικὴν των οὐσίαν, τόσον ἐξομοιώνονται μεταξύ των, ὥστε νὰ μὴ θέλουν, ὅ,τι κανεὶς δὲν θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀμφισβητήσῃ, ἀφοῦ θὰ ἦτο συνυφασμένον μὲ τὴν ὑπαρξίν των, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ ἐπιθυμοῦν ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια χρειάζονται οἱ ἄλλοι καὶ συγχρόνως νὰ βλέπουν τὴν προϋπόθεσιν τῆς θελήσεώς των, ὅ,τι τοὺς κάνει τὴν χάριν νὰ τὸ ἐπιθυμοῦν, ὡς τρόπον τῆς πνευματικῆς των σωτηρίας. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν, ὅ,τι θέλει ὁ διπλανός των, γίνονται σήμερον μεταξύ των ἐχθροί, νομίζουν, ὅτι οἱ ἄλλοι τοὺς ὑπεξαιροῦν τὴν θέλησίν των, ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον ἔχουν εἰσχωρήσει εἰς τὸ σῶμα των καὶ συμπαρίστανται, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἔχη καλέσει, εἰς ὅλα των τὰ ἔργα καὶ ἰδίως εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὑποθέτουν, ὅτι εἶναι ἐντελῶς προσωπικαὶ των ὑποθέσεις, μὲ ἀποτέλεσμα εἰς τὸ τέλος νὰ τὰ θεωροῦν οἱ ἄλλοι ἰδικά των καὶ μὲ τὴν ἀπαίτησιν αὐτὴν νὰ καταστρέφουν τὸ ἐπιστέγασμα ὅλου τοῦ κόπου.

Τὸ πρῶτον πράγμα, τὸ ὁποῖον χάνει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀπαράδεκτον καὶ ταυτοχρόνως ἀναπόφευκτον αὐτὴν ἀπαίτησιν τῶν ἄλλων, εἶναι ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐφ' ὅσον, παρ' ὅλην του τὴν προσπάθειαν, δὲν κατορθώνει νὰ δημιουργηθῇ, νὰ γίνῃ, ὅ,τι ὀνειρεύεται νὰ εἶναι καὶ μὲ κάθε νέαν ἐπιδίωξιν πρέπει νὰ διαπιστώνη, ὅτι οἱ ἄλλοι εἶναι παρόντες καὶ ἤδη προηγούνται. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ του καταστροφή, τόσον περισσότερον γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἀδιάλλακτος ἐναντίον ὄλων καὶ ὑποβλέπει, ὅσους τὸν πλησιάζουν, σχετίζονται μαζί του καὶ τοῦ ἀπευθύνουν τὸν λόγον, τόσον ὀδυνηρότερον τὸν μαστίζει ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ὅ,τι θὰ τὸν ἔκανε νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ περισσεύματα τοῦ προσωπικοῦ του πληρώματος. Ἰδεολογικὴ συζήτησις δὲν παρουσιάζεται διὰ τοῦτο, μόνον ὅπου τίθεται πολιτικὸν θέμα, ἀλλ' ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔχει χάσει τὸ ἐσωτερικόν του ἔρεισμα. Ἀκριβῶς διὰ νὰ ἐκδικηθῇ αὐτὴν τὴν ἀπώλειαν, προσπαθεῖ τότε νὰ συντρίψῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ἐὰν δὲν ἠμπορῇ νὰ πράξῃ διαφορετικῶς, ἔστω καὶ μὲ τοὺς λόγους. "Ἄν ὅμως τοῦ δοθῇ ἡ εὐκαι-

ρία, είναι διατεθειμένος να παραμερίση την γλώσσαν χάριν τοῦ ξίφους.

Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξωτερικὴ τάξις δὲν ἐπιτρέπει τὸ ξίφος, κανεὶς δὲν ἀπαγορεύει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μετατρέψῃ τὸν λόγον εἰς ἐγχειρίδιον. Ἰδίως σήμερον, ὅποτε ὁ πόνος καὶ ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ, οἱ ἄνθρωποι πληγώνουν τοὺς ἄνθρώπους, διὰ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ὀδύνην των, χωρὶς νὰ ὑποφέρουν. Ὅσον μαλακώτερος γίνεται ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον ὀλιγωτέρας δυσκολίας ἀντιμετωπίζει εἰς τὴν ζωὴν, τόσο σκληρότερος παρουσιάζεται σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἔναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Χωρὶς νὰ ἔχη ἐμπειρίαν τοῦ πόνου, δὲν συναισθάνεται τὴν πράξιν του καὶ δοκιμάζει ἐπὶ τέλους εἰς τὴν βίαν ἑναντίον τῶν ἄλλων τὴν ἔξαρσιν ἑνὸς ἔργου, τὸ ὁποῖον μόνος του ἐπιτελεῖ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὀλόκληρος συμμετέχει, ἔφ' ὅσον εἰς τὴν ἐργασίαν του καὶ τοὺς τρόπους τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς ἐκπροσωπεῖ μίαν ὡς-ἔάν-ιδιότητα, δὲν εἶναι ποτέ του αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλλὰ μόνον μία πλευρὰ τῆς ὑπάρξεώς του. Ὁ ψυχικὸς αὐτὸς λιμὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπαγορεύεται νὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς τὴν ὕλην ἢ νὰ συναντήσῃ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡς πρόσωπα, δίδει εἰς τὴν γλώσσαν ἕνα ἀκαταλόγιστον δυναμισμόν, κάνει τὸν λόγον αἰχμηρὸν καὶ ἄκαμπτον, ὡς ἔάν εἶχεν ὡς μόνον σκοπὸν, ὅταν πρέπει νὰ ἐκφρασθῇ, τὴν ἐκμηδένισιν, ὅσων τολμήσουν νὰ τὸν κρίνουν.

Τὴν ὀξύτητα αὐτὴν τοῦ λόγου ἐπισημοποιεῖ σήμερον τὸ τεχνικὸν κράτος. Καὶ εἰς τὸν δυτικὸν καὶ εἰς τὸν ἀνατολικὸν κόσμον τὸ κράτος βασίζεται ἐπὶ τῆς μισαλλοδοξίας. Εἰς τὴν Δύσιν ἡ μισαλλοδοξία εἶναι ἡ βάση τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ δυνατότης τῆς πολιτικῆς ἐπιβιώσεως. Καὶ εἰς τοὺς δύο κόσμους τὰ πράγματα συγχέονται μεταξύ των, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ προσπαθοῦν μὲ ὅλα τὰ μέσα, ἰδίως ὅμως μὲ τοὺς λόγους, νὰ δείξουν, πόσον εἶναι ἀνώτερα τῶν ἄλλων καὶ διατὶ δὲν πρέπει οἱ ἄνθρωποι νὰ κάνουν λάθος εἰς τὴν ἐκλογὴν. Καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ δημόσιος λόγος δίδει τὸ παράδειγμα εἰς τὴν ἀποσιώπησιν ἢ τὴν καταστροφὴν τῆς ἑτερότητας. Ὅταν ὁ λόγος δημοσιεύεται, ἐκστρατεύει· ἀκούεται, ἔφ' ὅσον ἐπιτίθεται· ὑπάρχει, διὰ νὰ κυριαρχῇ· ἔχει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀποκλειστικὸν χαρακτῆρα. Οἱ δημόσιοι λόγοι εἶναι εἰς τὰ δυτικὰ κράτη συνήθως ἐκπρόσωποι πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀλληλαποκλείονται· εἰς τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἀντιπροσωπεύουν συστήματα ὡς ἀρνήσεις συστημάτων. Οἱ ἀκουόμενοι λόγοι τῆς Δύσεως ἀνταγωνίζονται μεταξύ των εἰς ἔντασιν καὶ ρητορίαν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συλλάβουν τὴν προσοχὴν καὶ νὰ προσφέρουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ πράγματα, ὥστε νὰ μὴ παρατηρῇ, ὅτι ἐκεῖνα ἀποκρούουν. Ἐντὸς τῶν ἀνατολικῶν κρατῶν ἐπιβάλλουν μίαν γενικὴν πειθαρχίαν, δὲν ἀνέχονται τὴν ἀνυπακοὴν καὶ ἀμιλλῶνται εἰς τὴν ἔξαρσιν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν καὶ τὴν ἀμείλικτον κατα-

δίκην ἐκείνων, χωρὶς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ ὑπάρχουν.

ΔΙΑ ΝΑ ΣΤΗΡΙΧΘΗ Η ΚΛΟΝΙΖΟΜΕΝΗ ΑΥΤΟΠΕΠΟΙΘΗΣΙΣ.

Ὁ λόγος ἀποκτᾷ σήμερον εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον στρατιωτικὸν χαρακτήρα. Δὲν ἐκφράζεται διὰ νὰ συζητῆ, νὰ ὀρίξη τὰ ὄριά του, νὰ ἐλέγξη τὴν φύσιν του, νὰ συμφιλιώη τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς χωρίξη, νὰ τοὺς ἐξοπλίξη καὶ νὰ τοὺς παρατάσῃ, ὅπουδήποτε εἶναι δυνατὸν νὰ συναφθῆ μάχη. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπίσημος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς λόγος δὲν ἀνέχονται σήμερον τὸ ἕτερον. Δὲν προσπαθοῦν νὰ τὸ πλησιάσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν, πῶς εἶναι, ν' ἀναπτύξουν μαζί του δεσμοὺς κατανοήσεως, διότι τὸ γεγονός καὶ μόνον, ὅτι ὑπάρχει, τοὺς θέτει ὑπὸ αἴρεσιν. Δὲν φαίνεται λοιπὸν τὸν λόγον νὰ δικαιώη ἄλλη ἐπίδωξις, πλὴν τῆς συσκοτίσεως καὶ τῆς συντριβῆς, ὧσων ἐπιμένουν νὰ μὴ χρειάζονται τὴν ἐκπροσώπησίν του.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ ἰδεολογικὸς λόγος ἐπιτίθεται καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἰσχυριζόμενος τὰ ἐναντία δὲν ἔχη διάθεσιν συζητήσεως. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη εἶναι θεβαίως δυνατὴ ἐκεῖ, ὅπου ἔχει διατυπωθῆ ἡ ἀντίθετος γνώμη, ὅταν ὅμως εἰς τὴν συζήτησιν παρουσιασθῆ ἀπροόπτως ὁ ἔλεγχος, ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται, εὐρίσκεται χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ εἰς τὴν ἄμυναν. Ἀντιλαμβάνεται τότε, ὅτι πρέπει νὰ δώσῃ λόγον διὰ τὴν στάσιν του, νὰ δείξη, πῶς ἐσχημάτισεν αὐτὴν τὴν γνώμην μὲ κίνδυνον νὰ παραδεχθῆ, ἐὰν δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν κρούσιν, τὴν πνευματικὴν του πενίαν.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ γελοιοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπον ὄχι τόσον εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος τὸν προκαλεῖ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρει, ἀλλ' εἰς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ τοῦ δείξη, πόσον ἀδέβαια εἶναι τὰ πράγματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, πόσον ἀξιολύπητος εἶναι ἐντὸς ἐνὸς κόσμου, ὁ ὁποῖος τὸν πείθει, χωρὶς νὰ τοῦ παρουσιάσῃ τὴν πραγματικὴν του ὄψιν, αὐτὸς ὁ κλονισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ χεῖλος ἐνὸς πνευματικοῦ χάσματος, τὸν ὑποχρεώνει νὰ ὑψώη τὸν τόνον τῆς φωνῆς του ἢ νὰ μεταβάλλῃ θέμα ἢ νὰ παρουσιάζεται προσβεβλημένος καὶ νὰ διακόπτῃ τὴν συζήτησιν ἢ ἀντιθέτως νὰ μὴ δίδῃ σημασίαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἐξακολουθῆ νὰ διδάσκῃ πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἤθελε νὰ πιστεύῃ. Ἡ ἀγωνία τῆς ἀνομολογήτου ἀβεβαιότητος κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐννοῆ τὴν ὀμιλίαν ὡς ἰδεολογικὸν κήρυγμα, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν ἐνδιαφέρῃ ἢ ἀπήχησις, τὴν ὁποῖαν προξενεῖ εἰς τὸν ἄλλον, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν αὐτοπεποίθησίν του, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν του ταραχήν, ἔστω καὶ μὲ τὸν ὑπερθετικὸν βαθμὸν ὧσων ἰσχυρίζεται. Συμβαίνει λοιπὸν, ὅταν οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ἀντιληφθῆ, διατὶ ἀνήκουν εἰς τὴν παράταξιν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας μάχονται καὶ διατὶ πρέπει νὰ μάχωνται, ἰδίως ὅταν δὲν ἔμπορῶν νὰ ἐγγυηθοῦν διὰ τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἐνεφανίσθησαν ἐντὸς των, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸ πῶς, ἀκρι-

βώς τότε νὰ φωνασκοῦν, ἀντὶ νὰ σιωποῦν ἢ νὰ ἐρωτήσουν τὸν ἄλλον, περὶ τίνος πρόκειται.

ΤΙ ΑΞΙΖΕΙ Ο ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ. Εἰς τὸν ἰδεολογικὸν διάλογον, δηλαδὴ ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐκφράζουν γνώμην χωρὶς προσωπικὴν πείραν, δὲν πρόκειται περὶ ζητήσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ περὶ τῆς προσπαθείας νὰ στηριχθῇ ὁ ἀβημελίωτος ἄνθρωπος μὲ τὸν ἦχον τῆς φωνῆς του, τὴν ἐπιθετικὴν του δύναμιν, τὰ παραπλανητικὰ του σχέδια καὶ τὴν ἐλπίδα νὰ λυγίσῃ ὁ ἀντίπαλος. Δημιουργεῖται τότε ἡ ἐντύπωσις, ἐπειδὴ εἰς τὴν πραγματικότητά συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅτι δὲν ὁμιλεῖ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ μάθῃ μὲ τὴν πειθαρχίαν τῆς σκέψεώς του καὶ τὴν κριτικὴν παρακολούθησιν τοῦ συνομιλητοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἄλλους, ὡς ἐὰν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε φθάσει εἰς τὸ τέλος τῆς συζητήσεως καὶ τοῦ εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ περιφρούρησις τῶν κεκτημένων. Διὰ τοῦτο ὁ ἰδεολογικὸς μονόλογος εἶναι προανάκρουσμα μάχης, ἐκφοβισμὸς τῶν ἐναντίων νὰ μὴ τολμήσουν νὰ τὸν κυκλώσουν καὶ ἀναγκασθῇ νὰ παραδοθῇ καὶ χάσῃ τὴν τελευταίαν ἐνεργητικὴν στάσιν τῆς ζωῆς του.

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐνδεχόμενον ἀποκαλύπτει, ὅτι κατὰ βάθος ὁ ἄνθρωπος τῶν κραυγῶν δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν συνομιλητὴν, ἀλλὰ θέλει πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ σωθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος, νὰ κρατηθῇ ἐκεῖ, ὅπου ἔχει ταχθῇ καὶ συναθροίσει, ὅ,τι δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξίν του, ἔστω καὶ ἂν εἰς τὴν ἀνάγκην, διὰ νὰ κρατηθῇ εἰς τὴν θέσιν του, πρέπει νὰ πατήσῃ εἰς τὸ πτώμα τοῦ ἀντιπάλου του. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅλα τὰ ἰδεολογικὰ συστήματα καὶ διὰ τοῦτο περιγράφουν τοὺς ἐπισήμους πολεμίους, ὅχι ὅπως εἶναι, ἀλλ' ὅπως θὰ συνέφερον εἰς τοὺς ὁπαδούς, οἱ ὁποῖοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀντίπαλον παράταξιν θὰ πληροφορηθοῦν, τί εἶναι καὶ τί πρεσβεύουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Ὁ ἀντίπαλος ὅλων τῶν ἀβεβαίων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀποφεύγουν νὰ ἐλέγξουν τὴν ὑποθετικὴν των βεβαιότητα, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ἐκπροσωποῦν. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀντιστάσεις καὶ δὲν γνωρίζουν, διατὶ σκέπτονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θέλουν οἱ ἄνθρωποι νὰ προσκρούσουν κάπου, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι ὑπάρχουν καὶ καθὼς θὰ καταστρέφουν τὸ ἐμπόδιον, νὰ δοκιμάσουν τὴν πνευματικὴν των δύναμιν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ ἀντίπαλος εἶναι τὸ βασικὸν οἰκοδομικὸν στοιχεῖον τῆς ἰδεολογίας. Ἡ πλαστὴ γνώμη, τὴν ὁποίαν καθ' ὑπόθεσιν ὑποστηρίζει ὁ ἄλλος, ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὁ ἄπειρος ἄνθρωπος τὸ περιεχόμενον τῆς δανεικῆς του πείρας.

Ἐὰν ὁμοῦς ἡ προσωπικὴ πείρα εἶναι, ὅ,τι ἀκριβῶς ἀπουσιάζει ἐκ τοῦ τεχνικοῦ κόσμου, ἡ ἰδεολογικὴ ἄποψις, ὅπως διαμορφώνεται ὡς καταδυνάστευσις μιᾶς ἄλλης ἀπόψεως καὶ ἀναφέρεται εἰς ὅλο-

κληρον τὸν ἄνθρωπον, ἀποτελεῖ μίαν δυνατότητα ἐμπειρίας, ἡ ὁποία μὲ δυσκολίαν ἀφήνει ἀσυγκίνητον τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον. Ἰδεολογία καὶ τεχνικὴ εἶναι τὸ συναιμότερον τῆς ἐποχῆς μας, μία ἀμοιβαιότης, ἡ ὁποία εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπλῶς εὐρίσκει τὴν θορυβωδεστέραν τῆς ἔκφρασιν, κατ' οὐσίαν ὅμως τείνει νὰ καταλάβῃ ὅλον τὸν χώρον τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ νὰ καταστήσῃ ὅλους τοὺς λόγους, ἀνεξαρτήτως σημείου ἀναφορᾶς, ἰδεολογικοὺς λόγους, λόγους, οἱ ὁποῖοι τρέφονται ἐκ τοῦ φάσματος μιᾶς ἀντιπάλου παρουσίας. Ἐξ αὐτοῦ ἐννοεῖται, διατὶ ἡ συγκροτημένη ἰδεολογικὴ ἄποψις ἐνθουσιάζει, ἐφ' ὅσον μὲ τὴν ἐντασίν τῆς καὶ τὴν κατάρριψιν τῶν ἀντιθέτων ἀποδεικνύει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἔχει μίαν θέσιν εἰς τὸν κόσμον καὶ μάλιστα ὅτι περιφρουρεῖ ἀξίας, τὴν ὑπαρξιν τῶν ὁποίων δὲν ὑπώπτευε. Χωρὶς ἀντίπαλον καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν γνώμην τοῦ ἀντιπάλου, ὁ τεχνικὸς ἄνθρωπος θὰ ἐκινδύνευε νὰ χάσῃ τὴν αἴσθησιν τῆς ζωῆς καὶ τὸ ὀλιγώτερον θὰ τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ συζητήσῃ. Ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ ἔχη προκαθορισμένους ἰσχυρισμούς, θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ συλληφθῇ χωρὶς θέμα συζητήσεως, παρὰ μόνον μὲ καταλόγους πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ λείπουν καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅταν ἀνακύπτῃ θέμα πρὸς συζήτησιν, νὰ εἶναι χωρὶς γνώμην, δηλαδὴ, ἐκτὸς τῆς ἀνακοινώσεως τῶν ἀναγκῶν του, ἀνυπεράσπιστος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πρώτου τυχόντος.

ΜΕΤΑΞΥ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΝΩΜΗΣ. Ὁ κίνδυνος νὰ μείνῃ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς γνώμην εἰς τὰ φλέγοντα ζητήματα τοῦ καιροῦ ἔχει σήμερον ἰδεολογικῶς ἀποκλεισθῇ. Χωρὶς γνώμην εἶναι ὅμως ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τεχνικῆς του ἐργασίας καὶ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον διαμορφώνεται, ὅταν διασκεδάσῃ, ὁ ἐλεύθερος χρόνος του. Εἰς τὴν διασκεδάσιν του δὲν χρειάζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἐκφρασθῇ, εἰς τὴν ἐργασίαν του πρέπει ὅμως κάποτε νὰ συνεννοῆται. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι, ὁσάκις πρέπει νὰ ὁμιλήσῃ περὶ θεμάτων τεχνικῆς φύσεως, ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ἔχει διδαχθῇ. Ὁ τεχνικὸς διάλογος δὲν τὸν ἐξουσιοδοτεῖ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην, δηλαδὴ νὰ σταθμίσῃ τὴν πείραν του, νὰ στηριχθῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ στηρίξῃ ἐν συνεχείᾳ ἐπάνω του τὸ τεχνικὸν ἔργον, ἀλλὰ τὸν ὑποχρεώνει νὰ δείξῃ, κατὰ ποῖον τρόπον δὲν ἔχει γνώμην, δὲν στηρίζεται δηλαδὴ ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν του δεδομένων, ἀλλ' εἰς τὰ τεχνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν χωρὶς ἐκεῖνον καὶ ἀπλῶς τὸν χρησιμοποιοῦν ὡς μέσον τῆς ἐκφράσεώς των. Ὁ τεχνικὸς διάλογος συνεπῶς δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀναπτύξῃ τὴν γνώμην, ἀλλὰ τοῦ ὑπενθυμίζει τὴν γνώσιν του.

Μεταξὺ γνώσεως καὶ γνώμης ὑπάρχει εἰς τὴν τεχνικὴν μία ριζικὴ ἀντίθεσις. Ὑπόβαθρον τῆς γνώσεως εἶναι ἡ ἐπιστήμη, τῆς γνώμης ἡ

προσωπική εμπειρία. Βεβαίως δὲν εἶναι σπάνιον νὰ ἔχη ὁ ἄνθρωπος πείραν τῆς γνώσεως, ἤτοι πείραν σχέσεων, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἠμπορεῖ ἢ δὲν χρειάζεται νὰ ἐγγυηθῇ. Ὑπάρχουν διὰ τοῦτο ἔμπειροι καὶ ὑπάρχουν ἄπειροι τεχνικοὶ ἄνθρωποι, ὅσοι ἔχουν συνηθίσει εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποκλείουν τὴν προσωπικὴν πείραν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι μόλις πρὸ ὀλίγου ἔχουν ἀρχίσει νὰ ἐργάζωνται, χωρὶς νὰ ἔχουν ὡς γνώμονα, ὅ,τι ὡς πρόσωπα γνωρίζουν. Ἡ τεχνικὴ δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν γνώσιν αὐτὴν, διότι πρόκειται περὶ ἀπλῆς γνώμης, μιᾶς ὑποθέσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγγυᾶται ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὁ ἀριθμὸς.

Ἡ γνώσις ὡς γνώμη εἶναι μία προσωπικὴ ὑπόθεσις, ἡ ὁποία, ἐν ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος ἐκτελεῖ τὰ τεχνικά του καθήκοντα, δὲν ἐνδιαφέρει ἀπαλύτως κανένα. Ὅσον χρόνον συνεπῶς ἐργάζεται, ὁ τεχνικὸς ἄνθρωπος καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ, ὅτι ἔχει γνώμην, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἐκφράζη. Συμβαίνει μάλιστα σήμερον εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας ἢ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν συναδέλφων των σχηματίσει πολλὰς καὶ ποικίλας ἀντιλήψεις, πράττουν ὅμως μὲ τεχνικὴν σύνεσιν, ὅταν δὲν ἀνακοινῶνουν τὴν γνώμην των καὶ ἐργάζονται, ὡς ἐὰν τίποτε ἄλλο δὲν τοὺς ἐνδιέφερε, πλὴν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς προσωπικῆς των ζωῆς.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ συνήθεια αὐτὴ δὲν μένει χωρὶς ἐπακόλουθα διὰ τὸν χρόνον μετὰ τὴν ἐργασίαν. Ὅπως δι' ὅ,τι συμβαίνει, ὅταν ἐργάζεται, ὁ τεχνικὸς ἄνθρωπος γνωρίζει «ἀπ' ἔξω», τί πρέπει νὰ γίνῃ, ὅπως δι' ὅλα τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ὑποβάλλονται κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας του διαθέτει αὐτομάτως μίαν ἀπόκρισιν, μίαν γνώμην, ἡ ὁποία κατὰ βάθος εἶναι μία γνώσις, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ φέρῃ προσωπικῶς τὴν εὐθύνην, ἐξακολουθεῖ καὶ ὅταν σχολάσῃ, νὰ δίδῃ ἀπαντήσεις ἀναλόγως τῶν ὅσα ἐμφανίζονται τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸν νοῦν του, νὰ μεταδίδῃ δηλαδὴ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐδιάβασεν ἢ τοῦ εἶπαν, χωρὶς νὰ ὑποφιάζεται, ὅτι ἐδῶ τὰ πράγματα ἔχουν ἄλλην βάσιν. Νομίζει λοιπόν, ὅτι γνωρίζει ὅπωςδῆποτε, τί πρέπει νὰ λεχθῇ εἰς κάθε περίπτωσιν, συγχέει μὲ ἄλλους λόγους τὴν γνώσιν καὶ τὴν γνώμην, τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν προσωπικὴν του ζωὴν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅταν ὁ ἄλλος δὲν πείθεται, τὸν θεωρεῖ ἀκαταλόγιστον, ἀφοῦ ἀρνεῖται ἀναμφισβήτητα γεγονότα καὶ τελικῶς ἐρμηνεύει τὴν αὐθαιρεσίαν αὐτὴν ὡς στρεφομένην ἐναντίον του, δηλαδὴ μεταφράζει τὴν δυσπιστίαν ὡς προσωπικὴν προσβολήν.

ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΦΥΛΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ Ἡ ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ. Ἡ ἀνυπακοή τοῦ ἄλλου ἐνώπιον τῆς τεχνικῆς γνώμης, ἰδίως ὅταν ἡ ἀπειθεία αὐτὴ δὲν ἔχει συγ-

κεκριμένον περιεχόμενον, ἀλλ' εἶναι μία ἐπιφύλαξις ἐπιδοκιμασίας, ἀνήκει εἰς τὰ σπάνια φαινόμενα τῆς ζωῆς τοῦ τεχνικοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο τοῦ κάνει πάντοτε αἴσθησιν. Ἐὰν ὅμως ὁ ἴδιος δὲν διεπίστωσε μέχρι στιγμῆς, ὅτι τὰ πράγματα, τὰ ὅποια γνωρίζει καὶ πράττει, τὸν διαψεύδουν, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἐκτελοῦν κατὰ γράμμα τὰ προβλεπόμενα, ὁ ἐπιφυλακτικὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν ἀντικρούσῃ κατὰ μέτωπον, τηρεῖ μίαν στάσιν, ἢ ὅποια τὸ ὀλιγώτερον τονίζει ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης ἀπέναντί του. Ἴσως μάλιστα ἡ ἐπιφυλακτικότης νὰ εἶναι ἀπλή τακτικὴ, διὰ νὰ καλυφθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶχε κάνει λάθος, διὰ ν' ἀποφύγῃ ἀπλῶς καὶ μόνον τὴν ταπείνωσιν, ἐν πάσει περιπτώσει ὅμως ἡ στάσις του δὲν εἶναι λόγος ἀναθεωρήσεως τῶν ὅσα ἐξετέθησαν. Ὁ ἐνδοιασμὸς τοῦ συνομιλητοῦ παύει λοιπὸν νὰ ὑποχρεώῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐξετάσῃ καὶ πάλιν τὸ ζήτημα ἢ τοῦλάχιστον νὰ κἀνῃ μίαν προσπάθειαν νὰ ἐξηγήσῃ περισσότερον τὰ πράγματα, ὥστε καὶ ὁ ἄλλος ν' ἀντιληφθῇ τὴν σημασίαν των. Ἀντ' αὐτοῦ ἡ ἐπιφυλακτικὴ στάσις, ὅταν ὁ ἄλλος ὁμολογῇ, ὅτι δὲν κατορθώνει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σκέψιν, ἐρμηνεύεται εἴτε ὡς προσωπικὴ ἀδυναμία εἴτε ὡς ἐσκεμμένη κακοήθεια, ὡς πρόθεσις ἀνεξαρτησίας ἐναντίον τῆς ὀρθότητος τῶν πραγμάτων. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα ὁ ἄλλος νὰ ἔχη πέσει θῦμα πνευματικῶν κακοποιῶν καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν πραγμάτων εἰς τὴν θέσιν των νὰ τὸν ταράσῃ, ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ ὑστεροβουλίας καὶ μὲ τὴν ἀπειθειάν του ἐφαρμόζει μίαν συγκεκαλυμμένην πρόθεσιν. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς δὲν εἶναι περιττὴ μόνον ἡ ἐπανεξετάσις τοῦ πράγματος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνασκευὴ τῆς ἐπιφυλάξεως καὶ τὸ καλύτερον θὰ ἦτο ν' ἀποφευχθῇ τὸ θέμα, ὥστε τὸ πρᾶγμα νὰ μὴ λάβῃ διαστάσεις.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σήμερον σταματᾷ ἡ διαλογικὴ κυοφορία μιᾶς ἄλλης κατηγορίας ἐμβρυωδῶν συζητήσεων καὶ ἡ τεχνικὴ ζωὴ ἐξακαλουθεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅ,τι πρέπει νὰ μεταδώσουν περαιτέρω, ὥστε νὰ λύνωνται τὰ προβλήματα, χωρὶς νὰ ἔχουν γνώμην ἢ νὰ τὴν σχηματίζουν εἰς τὸν διάλογον, ἐν γνώσει ὅμως μέχρι τῆς τελευταίας λεπτομερείας τοῦ τί συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον ἐπέκεινα τῆς ἰδικῆς των πείρας καὶ τῆς πείρας τῶν ἀνθρώπων, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπιχειροῦν ν' ἀνταλλάξουν σκέψεις. Οἱ ἄνθρωποι σήμερον παύουν διὰ τοῦτο νὰ συνομιλοῦν, διὰ νὰ μεταδίδουν εἰς τοὺς διπλανοὺς των, ὅ,τι παραλαμβάνουν, χωρὶς οὔτε τὸν χρόνον οὔτε τὴν ἰκανότητα νὰ ἔχουν διὰ τὸν ἔλεγχόν του. Ὅταν λοιπὸν ἀπευθύνουν τὸν λόγον, ὁμοιάζουν μὲ τοὺς ἐργάτας οἰκοδομῶν, οἱ ὅποιοι, παραταγμένοι κάποτε εἰς μικρὰ διαστήματα, πετοῦν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸν συνεχῶς ἐπόμενον δύο - δύο τούβλα, τὰ ὅποια τελικῶς συσσωρεύονται εἰς μίαν ὠρισμένην περιοχὴν. Τοῦτο γίνεται θεβαίως ἐκ συστήματος εἰς τὸ γραφεῖον καὶ τὸ ἐργαστάσιον, ὅταν φεύγουν ὅμως ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐργασίας των, παραλαμβάνουν συνήθως οἱ τεχνικοὶ ἄνθρωποι καὶ τὴν συνήθειαν τῆς διεκπεραιώσεως εἰς τρόπον ὥστε, μόλις

δοθῆ ἢ εὐκαιρία, νὰ συνεχίσουν τὴν μεταβίβασιν, αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπόψεων περὶ ὄλων τῶν πραγμάτων, ὅποτε συμβαίνει αἰφνιδίως ὁ ἐπόμενος νὰ μὴ παραλοιμῶν τὸ μεταδιδόμενον, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ θέλῃ νὰ δώσῃ ἐκεῖνος, ὅ,τι τοῦ μετέδωσαν. Εἰς τὸ σημεῖον συγκρούσεως τῶν μεταβιβάσεων παρουσιάζονται οἱ ἰδεολογικοὶ διαπληκτισμοὶ ἢ διακόπτονται ἐξ ἰδεολογικῶν λόγων αἱ συζητήσεις.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΔΗΣ